

Kohutav ja kohutavalt tähtis

ÜLEV AALOE
tõlkija

Hakkasin tundma sügavamalt huvi Strindbergi loominguga vastu 1970. aastate algul, kui Eestis võis taas hellitada lootust rootsi klassiku tõlkimisele. Kogu Nõukogude Liidus oli „individualist, sümbolist ja naistevihkaja Strindberg” keelatud autor juba Stalini diktatuuri algusaegadest peale, teda tohtis taas avaldada või esitada alles 1980. aastate lõpus. Meil aga ilmus juba 1972 „Varamu” sarjas Hendrik Sepamaa tõlkes „Punane tuba” ning „Vanemuine” mängis Arnold Raveli tõlgitud „Surmatantsu”. Eesti Draamateater tellis minult aasta hiljem „Preili Julie” tõlke, mille Raivo Trass tõi lavale 1975. Olen tõlkinud siiani ligi paarkümmend Strindbergi näidendit ja vaid ühe romaani, kuigi hindan tema proosat kõrgelt.

„Hullu mehe kaitsekõne” on olnud kogu aeg üks mu lemmikuid, kuid minu õnnetuks on see kirjutatud prantsuse keeles. Üks variant oluiks muidugi lasta kellelgi romaan prantsuse keelest tõlkida ja siis vajadusel n-ö strindbergilikumaks toimetada. Samas polnud rootslased ise prantsuse keelest tehtud tõlgetega põrmugi rahul, sest Strindbergi romaani prantsuskeelset algvarianti olevat toimetaja Georges Loiseau liiga meelevaldselt ja lausa tsensorit mängides toimetanud, nii et oli autoriga tülli läinud suhete katkestamiseni välja. Algne originaalkäsikirja oli aga jäljetult kadunud.

„Hullu mehe kaitsekõne” oli Strindbergi enda jaoks väga tähtis, samas polnud ta kindel, kas ta üldse laseb seda kunagi Rootsis avaldada, kuivõrd see käsitleb liiga tundlikku teemat ja võib talle lähedasi inimesi valusalt riivata.

ROMAANI KEERUKAS SÜNNI- JA AVALDAMISLUGU

„Le Plaidoyer d'un fou” kirjutamist alustas Strindberg oktoobris 1887 Bodeni järve ääres ja lõpetas märtsis 1888 Taanis. Kohe hakkab ta rahapuudusel pidama läbirääkimisi prantsuse ja saksa kirjastajatega. 1892. aastal jõutakse Albert Savine'i kirjastusega kokkuleppele, et teos läheb trükki, kuid enne jõuab kirjastus pankrotti minna. Nii ilmubki teos esimest korda 1893. aastal saksakeelses tõlkes – „Die Beichte eines Toren”.

Nii nagu aastaid varem pärast novellikogu „Abielu” avaldamist kodumaal 1884 (tookord pandi talle süüks pühaduse teotus), kaevatakse Strindberg ka nüüd Saksamaal oma teose tõttu kohutusse: sedapuhku süüdistusega siivustustes. Mõlemal korral jäi õigus Strindbergile. Rootsis võttis protsess aega vaid poolteist kuud, nüüd aga venis üle kahe aasta pikkuseks. Õigeksmõistev otsus, millega teos kuulutati „täiesti vabaks”, langetati alles 1895. aasta oktoobris, ja loomulikult pidurdas see teose avaldamist Prantsusmaal. Pariisi raamatukauplustes jõudis raamat müüki 1895. aasta jaanuaris.

Rootsis avaldamiseks Strindberg oma eluajal luba ei andnudki. Saksakeelse väljaande järgi tehtud piraattõlge „En dæres bikt” („Ühe hullu pihtimus”) ilmus autori raevukatele protestidele vaatamata 1893–94 ajakirjas Budkaflen (Teatepulk) järjejutuna. „Le Plaidoyer d'un fou” esimene ametlik

Rootsi dramaturg ja romaanikirjanik August Strindberg (1849–1912) ei andnud oma eluajal luba „Hullu mehe kaitsekõne” avaldamiseks Rootsis.

tõlge rootsi keelde „En dæres försvarstal” ilmus veidi pärast Strindbergi surma ja avaldati tema kogutud teoste sarjas aastal 1914.

Aastal 1973 saabus ootamatult pommuudis: Oslo ülikooli anatoomikumi seifist on leitud prantsuskeelne ilma pealkirjata anonüümne käsikirja. Autori käekirjas ei saanud olla kahtlust – see kuulus Strindbergile. Lähemal uurimisel selgus, et tegemist on 1896. aastal kaotsi läinud „Le Plaidoyer d'un fou” originaalkäsikirjaga! Jäljed viisid kuulsale norra kunstniku Edvard Munchi juurde, kes ilmselt oli käsikirja oma Pariisi sõbra rahaliseks toetamiseks anonüümset ära ostnud ja hiljem Norrasse naastes endaga kaasa võtnud.

Strindbergi-uurijate jaoks oli see kuldaväärne leid. Lõpuks ometi oli võimalik lugeda Strindbergi prantsuskeelset originaalteksti ja näha Loiseau käsitsi tehtud parandusi. Selle kohta on kirjutatud nüüdseks sadu artikleid.

Kõige tähtsam Oslo käsikirja leidmise juures oli fakt, et nüüd tekkis vajadus uute ja autoritruumate tõlgete järele kõikjal, kus Strindbergi loomingut oluliseks peetakse. Rootsis ilmus Hans Levanderi tõlge paari aasta pärast – 1976, sama tõlge on mõningate väiksemate muudatustega kasutatud ka Strindbergi viimase „Kogutud teoste” akadeemilise väljaande 25. köites (1999), mis on ka käesoleva eestikeelse tõlke alus.

Ka uus soomekeelne tõlge (1979) on tehtud Levanderi tõlke järgi. Alles pärast „Oslo käsikirja” leidmist võis avalikkuse ette jõuda sensatsioonimaiguline „Lõpp-

sõna”, mis teose kui terviku huvides on nii rootslaste akadeemilises väljaandes kui ka nüüd ilmunud eestikeelses tõlkes avaldatud kommentaaride osas.

ROMAAN, KUS KÕIK ON KA TEGELIKULT JUHTUNUD

„Hullu mehe kaitsekõne” on vaieldamatult autobiograafiline teos, vihjeid reaalsele tegelastele ja sündmustele võib leida raamatu lõpus kommentaaride osast. Strindberg on tunnistanud, et pea kõik, millest juttu, on ka tegelikult aset leidnud. Samas ei tohi unustada, et tegemist on ikkagi romaaniga. Oma elukäigu kirjeldamist alustas Strindberg mitmeosalise romaaniga „Teenijatüdruku poeg” (1886), milles kujutatakse aega varasest lapsepõlvest kuni aastani 1872. Kronoloogiliseks jätkuks oleks varasemast pärit (1879) läbimurdeteos „Punane tuba” ja selle järjeks omakorda „Hullu mehe kaitsekõne”, mis hõlmab aastaid 1875–87.

STRINDBERG KIRJANDUSTEOSTE AINESENA

August Strindbergi intensiivne ja kirglik elu on pakkunud peale tema enda erinevatel aegadel ainekult paljudele kirjanikele ja kirjandusteostele. „Hullu mehe kaitsekõnega” seostuvad esmaajoones kaks ka eesti keeles ilmunud teost: Per Olov Enquisti näidend „Triibaadide öö” (1998. aastal Eesti Draamateatri laval ja 2002. aastal raamatuna Ülev Aaloe tõlkes) ning Lena Einhorni romaan „Siri” (2013, Anu Saluääre tõlkes). Mõlemas neist moo-

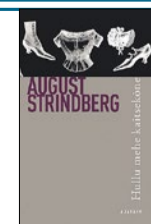
dustavad keske kolmnurga August ja Siri Strindberg ning saatuslik taanlanna Marie David. Dokumentaalaromaan „Siri” käsitleb Strindbergide abieluastaid ja ennekõike Siri elu pärast mehest lahutamist ning on kirjutatud naise vaatenurgast.

Einhorni käsutuses on olnud kogu abikaasade kirjavahetus ja Siri perekonnaarhiiv. Lena Einhorn punub oma kangast osavalt, läbimõeldult ja intelligentset, lugeja saab läbi senitundmatute faktide palju uut informatsiooni, kuid oma intensiivsusest pole tema teos võrreldav Strindbergi südameverega kirjutatud romaaniga, geeniuse sädet asendab siin kaine kaalutus. Aga nende kahe romaani kõrvutamise oleks lugeja jaoks huvitav kogemus.

August Strindberg alustab oma kaitsekõne „Eessõna” lausega: „See on kohutav raamat, möönan seda vastu vaidlemata ja kripeldava kahetsustundega.” Mina lõpetaksin oma sinise tutvustuse lausega: „See oli minu elu raskeim tõlkeramaat, aga kindlasti üks tähtsamaid!” Mulle antud võimaluse eest sügav kummardus kirjutuse Koolibri prestiižikale sarjale „Ajavaim”. R

Hullu mehe kaitsekõne

August Strindberg
tõlkinud Ülev Aaloe
296 lk
köva köide
sari „Ajavaim”

ILMUNUD

Tähemängud

Anneli Laamann,
Kertu Sillaste
karp

Tähemängude kohver sisaldab kahte täringutega lauamängu, üht memoriini ja kolme raamatut, mille kaudu õpitakse häälikuid kuulama ja õigesti häälima. Selgeks saavad suured ja väikesed tähed, kinnistatakse oskust häälda silpe ning lugeda silpidest sõnu kokku. Tähemängude mängud sobivad mängimiseks kodus, koolis ja lasteaias.

Mis mulle meeldib

Sulev Oll

40 lk, köva köide

Sulev Olli neljas luule-raamat lastele, mis sobib igas vanuses huumorimeelt omavale lugejale. Iga selle raamatu luuletus jutustab millestki meeldivast. Mõnest luuletusest on lausa laul saanud, millele viisi teinud Urmas Lattikas. Nii nagu luuleread on mitmeti mõisteta- vad, on Ott Valliku joonistatud piltides äratundmisrõõmu ja üllatusi.

Maailma suured imed

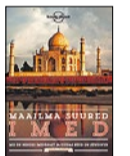
Jheni Osman

tõlkinud Olavi Teppan

256 lk, köva köide

Lonely Planeti väljaanded

on eesti lugejale teada-tuntud ja omavad kindlat usalduskrediti. See raamat on ühe naise rännakuteest sündinud ülevaade maailma imelistest paikadest ja ehitistest. Autor ongi teinud valiku: 20 looduslikku ja 30 inimkätega loodud vaatamisväärsust. Raamatus tutvustatakse üht „maailmaimede” valikut, kirjeldatakse neid ülevaatlilikult, jagatakse teavet, mida hakkaja rändur vajab, ja antakse teeleminekuks juhiseid.

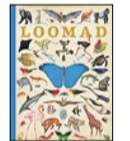
Loomad

Camilla de la Bedoyere

tõlkinud Olavi Teppan

64 lk, köva köide

Kaunite värvipiltidega raamat tutvustab meie planeedi kõikvõimalikke loomi. Lisaks võimalusele imetleda loomariigi mitmekesisust pakub see raamat lastele mitmeid tegevusi. Vasta küsimustele, leia valele leheküljele eksinud loomad ja harjuta loendamist saja piires.

Origami. Autod, laevad, lennukid

Mari Ono

128 lk, pehme köide

Raamatus on palju volditavaid sõiduvahendeid liikumiseks maal, õhus ja vees. Saame täpseid juhtnööre järgides valmis võltida näiteks vanaaegse auto, mootorratta, kiirrongi, reisilennuki, raketi, allveelaeva, piraadilaeva ja palju teisi kiireid sõidukeid. Raamatuga on kaasas 50 lehte originaalkujundusega origamipaberit, et saaks kohe meisterdamisega pihta hakata.

Minu Lotta-elu. Pungil täis küülküid

Alice Pantermüller,

Daniela Kohl

tõlkinud Katrin Uuspõld

184 lk, köva köide

Kümneaastase Lotta elus toimub suur muutus: algkool on läbi ja ta läheb suure ühiskooli. Õnneks tuleb samasse klassi ka tema parim sõbranna Cheyenne, kellega koos saab alati palju nalja. Pealegi on Cheyennel terve korter täis küülküid ja väike öde Chanel. Lottal on kaksikut „nõmvennad” Simon ja Jakob, ajurvedahull ema ning kooliõpetajast isa, kel saab aegajalt perest mõõt täis.

